

LAIMUTIS BILKIS
Lietuvių kalbos institutas

Mokslinių tyrimų kryptys: toponimika, antroponimika.

LIETUVIŲ VIETOVARDŽIŲ SU ŠAKNIMI *GAL-* (< LIET. *GĀLAS* 'PABAIGA, KRAŠTAS') DARYBOS YPATYBĖS

Peculiarities of Formation of Lithuanian
Toponyms with Root *Gal-*
(< Lith. *gālas* 'end, edge')

ANOTACIJA

Toponimai, kilę iš liet. *gālas* 'pabaiga, kraštas', sudaro labai didelę kilminę grupę, pasižymi darybos įvairove, ypatinga sudurtinių ir sudėtinių darinių gausa. Straipsnyje analizuojami jų derivacijos būdai kreipiant dėmesį į darybos tipų produktyvumą, pamatinių žodžių morfologinį statusą ir darybos reikšmę. Remiantis tradiciniu gramatinių resp. sintaksinių ryšių aprašu, aptariami sudurtinių vietovardžių ir vietovardžiais einančių prielinksniinių konstrukcijų gramatiniai santykiai ir žodžių junginius sudarančių sudėtinių vietovardžių dėmenų sintaksiniai ryšiai.

ESMINIAI ŽODŽIAI: vietovardžių daryba, vietovardžiai su šaknimi *gal-*, sudurtinių ir sudėtinių vietovardžių dėmenų gramatiniai ryšiai.

ANNOTATION

The toponyms deriving from Lith. *gālas* 'end, edge' constitute a very large etymological group and demonstrate varied formation patterns as well as a special diversity of compound and composite formations. The article addresses their derivational patterns with a focus on the productivity of formation types, the morphological status of base words, and the meaning of formation. By referring to the traditional description of grammatical/syntactical relations, the article discusses the grammatical relations of compound toponyms and the prepositional constructions used as toponyms as well as the syntactical relations of the components of the composite toponyms comprising word-phrases.

KEYWORDS: formation of toponyms, toponyms with the root *gal-*, grammatical relations of components of compound and composite toponyms.

1. Trečiajame *Lietuvos vietovardžių žodyno* tome (G–H, žr. LVŽ III) vietovardžiai, kilę iš liet. *gālas* ‘vieta, kur baigiasi koks ilgesnis daiktas; daikto kraštinė dalis (pradžia, pabaiga); kraštas, siena; riba’ ir kitų bendrašaknių panašios reikšmės žodžių, sudaro didžiausią straipsnį (kilminį lizdą), kuris užima net 15 puslapių¹. Šios šaknies vietovardžių gausu ir kitose baltų kalbose, plg. lat. vv. *Gals*, *Galaberži*, *Gala-dzelme* ir kt. (Endzelīns 1956: 292–294), pr. vv. *Galindo* (Būga 1961: 117; Топопов 1979: 143; Vanagas 1980: 20), *Galanten* (Gerulis 1922: 35), *Gal-ings (Pospiszylowa 1990: 243), *Galitten*, *Gallingen* (Blažienė 2005: 59), Oderio baseino vandenvardį *Galina* (Орел 1997: 336). Toponimai su *gal-* išskiria darybos įvairovę, ypatinga sudurtinių ir sudėtinių darinių gausa, todėl šio straipsnio tikslas – išnagrinėti jų derivacijos būdus darybos tipų produktyvumo, pamatinių žodžių morfologinio statuso ir darybos reikšmės požiūriu, remiantis tradiciniu gramatinių resp. sintaksinių ryšių aprašu aptarti sudurtinių vietovardžių ir vietovardžiais einančių prielinksninių konstrukcijų gramatinius santykius ir žodžių junginius sudarančių sudėtinių vietovardžių dėmenų sintaksinius ryšius².

Apie iš dviejų (ar iš kelių) žodžių sudėtų toponimų dėmenų sintaksinius ryšius rašyta labai nedaug ir tik prabėgomis. Bronio Savukyno sudėtinių vandenvardžių analizei skirtose publikacijose pastebima, kad kilmininkinių vietovardžių pirmaisiais komponentais eina nederinamasis pažymynys (Savukynas 1963: 237–238) ir kad sudėtinius vandenvardžius geriau klasifikuoti dėmenų sintaksinių ryšių pagrindu – į derinamuosius ir nederinamuosius, arba kilmininkinius (Savukynas 1971: 167). Analizuodama sudėtinius Marijampolės apskrities heilonimus tokį sudėtinių vietovardžių klasifikavimą argumentuotu laiko ir Dalia Sviderskienė (2017: 80–81). Aleksandro Vanago upių ir ežerų vardų darybos tiriamajame darbe paminima, jog abu kilmininkinių hidronimų žodžiai sudaro vieną sintaksinį junginį, atliekantį vietovardžio funkcijas, o visų sudėtinių ir daugumos sudurtinių hidronimų pirmasis komponentas apibrėžia (determinuoja) antrąjį (Vanagas 1970: 273–274)³. Pristatant sudėtinių oikonimų tyrimo

---

¹ Straipsnyje nenagrinėjami priešdėliniai *gal-* šaknies vietovardžiai, be to, analizuojami tik tie sudurtiniai ir sudėtiniai vietovardžiai, kuriuose šaknis *gal-* eina pirmuoju dėmeniu. Priešdėliniai ir antrąjį dėmenį *gal-* turintys vietovardžiai yra pasklidę po daugelį pagal pirmuosius dėmenis sudarytų *Lietuvos vietovardžių žodyno* lizdų (ir tomų), todėl apie jų sutelkimą ir tyrimą bus galima kalbėti tik išleidus visą žodyną.

² Kai kuriuose naujesniuose sintaksės darbuose skiriami sintaksiniai ir morfosintaksiniai ryšiai (plg. Holvoet 2009).

³ Analizuodamas sudėtinių vietovardžių darybą, Aleksandras Vanagas pirmenybę teikė klasifikacijai, pagrįstai dėmenų morfologiniu statusu: tirdamas sudėtinių hidronimų derivaciją skirstė juos į kilmininkinius (genityvinius) ir kvalifikacinius, o to paties darybos būdo oronimus – į kilmininkinius ir nominatyvinius (kvalifikacinius) (Vanagas 1970: 258, 273; 1973: 213, 214).

rezultatus pabrėžiama, kad gramatiniu sintaksiniu požiūriu tiek kilmininkiniai, tiek kvalifikaciniai šios klasės vardai yra vienodi, nes pirmasis jų komponentas, arba dėmuo, apibrėžia, patikslina antrąjį (Razmukaitė 2003: 63). Taigi, analizuojant vietovardžių su *gal-* darybą, be kita ko, norima daugiau dėmesio skirti gausios sudėtinių toponimų grupės dėmenų sintaksiniams ryšiams aptarti, tikintis, kad šie duomenys papildys lietuvių kalbos žodžių junginių sintaksinio aprašo turinį.

2. Pagal darybos būdą šaknies *gal-* lizde esantys vietovardžiai klasifikuotini kaip pirminiai, vediniai (derivatai), sudurtiniai (kompozitai) ir sudėtiniai. Absoliučią daugumą pirminių toponimų sudaro *pluralia tantum* vietovardžiai *Galaĩ*. Pažymėtina ypatinga pliuralizacijos būdu atsiradusių toponimų denotatų įvairovė: daugeliu atvejų *Galaĩ* yra agronimai (arimų, dirvų, dirvonų, ganyklų, laukų, pievų, rėžių vardai), tačiau pasitaiko ir oikonimų (kaimų, jų dalių, palivarkų vardai), drimonimų (miškų, krūmų vardai), helonimų (balų, raistų vardai). Iš viso užfiksuota apie 300 tokių vietovardžių: *Galaĩ* ar. Aukšt, dr. Sld, k. Blnk, Kzt, Rim, k. (Ringalių) dalis Lm, k. (Šadžiūnų) dalis Lp, l. Dbn, pv. Ms ir kt. Tokie toponimai neabejotinai sudaryti ne tik iš liet. *gālas* 'vieta, kur baigiasi koks ilgesnis daiktas; daikto kraštinė dalis (pradžia, pabaiga); kraštas, siena; riba' daugiskaitos, bet ir iš liet. daugiskaitinio apeliatyvo *galaĩ* 'galulaukė'. Tuo galima paaiškinti ir agronimų gausą: manytina, kad daugelis iš jų reiškia apibrėžtos vietos santykius: įvardija laukų galuose esančius objektus. Žymiai mažiau (apie 20) yra pirminių vietą reiškiančių vietovardžių, sudarytų iš liet. *gālas* vienaskaitos formos: *Gālas* ar. Gdr, Ssk, b. Pš, Vln, ež. Bsg, gn. Zp, k. Rud, k. (Leipuškės) dalis Ml, k. (Peršekininkų) dalis Mrs ir kt. Raritetiniais pirminiais vv. su *gal-* laikytini lokatyviniai vietų vardai *Galuōs* krm. Ktk, *Galuosė* b. Stk, sudaryti iš liet. *gālas* daugiskaitos lokatyvo formos arba liet. *galaĩ* 'galulaukė' lokatyvo formos – sutrumpintos *galuōs* ir pilnosios *galuosė*. Toks nominacijos būdas pasitaiko tik (top)onimijoje.

3. Galūnės vediniu galima laikyti vieną oikonimą *Gal-iaĩ* vs. Nmč (: *gālas*), nors, kita vertus, jis gali būti *plurale tantum* tipo antropooikonimas, plg. liet. pvd. *Galỹs*, *Gālius* (LPDB).

4. Priesaginiai vietovardžiai pagal darybos kategorijas skirstytini į vedinius, sudarytus pagal deminutyvų, ypatybės turėtojų pavadinimų (*nomina attributiva*) ir vietų pavadinimų (*nomina loci*) darybos analogiją.

Daugiausia deminutyvinių vietovardžių sudaryta su priesagomis *-elis* ir *-eliai* – atitinkamai 12 ir 11: *Gal-ėliai* k. Rz, Vžns, k. (Juškėnų) dalis Sdk, krm., mš. Lks, pv. Bt ir kt., *Gal-ėlis* gn. Mrk, gn. dalis Sd, k. (Sausininkų) dalis Brt, k. (Krekštėnų) dalis Krok, k. (Griežpelkių) dalis Lksr ir kt. Priesagų *-aitė*, *-aitės*, *-aliai*, *-iukas*, *-elė*, *-elės*, *-učiai*, *-ukai*, *-utė*, *-utis* vedinių pasitaiko po kelis ar po vieną: *Gal-aitė* pv. Lbv, *Gal-aitės* pv. Lzd, *Gāl-aitis* vs. Pp, *Gal-āliai* k.

(Grūšlaukės, Lazdininkų, Vaineikių Medsėdžių) dalys Dr, vs. Antk, *Gal-ėlė* b. Rz, *Gal-ėlės* vt. miške Ppl, *Gal-iūkas* l. Upn, Ut, skl. Dglšk, *Gal-učiai* k. (Ragiškės) dalis Lkš, *Gal-ūkai* ar. Dg, *Gal-ūtė* pv. Vrdv, *Gal-ūtis* rst. KzR.

Pagal ypatybės turėtojų pavadinimų darybos analogiją sudarytiems vietovardžiams daugiausia būdingos iš *-no⁴ kilusios priesagos. Daugiausia yra priesagų *-inē* ir *-inēs* vedinių – atitinkamai apie 150 ir 100: *Gal-inē* ar. An, b. Antz, dr. Šln, gn. Str, up. Brž, Dv, vs. Avž ir kt., *Gal-inēs* k. (Svilių) dalis Jsv, k. (Purpliu) dalis Mrk, k. (Kazimieravo) dalis Pv, k. (Stungių) dalis Žg, 2 kln. Dgč, mš. DglšN, rst. Trgn, rž. Vb, stv. Snt, vs. Btr ir kt. Kiek mažiau vietovardžių sudaryta su priesagomis *-inis* ir *-iniai* – 75 ir 110: *Gal-iniai* ar. Bb, dr. Mlt, kln. Skp, krm. Aln, rž. Ad, skl. dalys Trgn, sod. Ign ir kt., *Gal-iniai* k. (Birbiliškės) dalis Vl, *Gal-inis* a. Rz, grv. Brž, kl. Ign, l. Pnd, mš. Rd, up. Jnš, Mrj, Srd, vs. Jon, Upn ir kt. Čia minėtini ir priesagų *-aunē*, *-ina* derivatai: *Gal-aunē*⁵ krtm. Vl, *Gal-inà* k., vs. Vrdv. Šiai darybos kategorijai dar galima priskirti po vieną priesagų *-iškēs* ir *-uosnē* vedinį: *Gāl-iškēs* gn., gn. dalis Kltn, *Gal-uōsnē* kln., krm., plk., sln. Čb. Vediniai su slaviškomis priesagomis, matyt, taip pat reiškia ypatybę: *Gal-énka* l. Krk, *Gal-iáukos* pv. Ml, *Gal-ierka* sod. Kdn, *Gal-ínka* ež. Dbg, k. (Skaisterių) dalis Mck, rst. Čb, *Gal-inka* ar., pv. Msn, *Gal-ínkē* b. Užp, *Gal-oškē* dr. Varn.

Iš vietų pavadinimų darybos kategorijai priskirtinų toponimų kiek dažnesni priesagos *-ynē* vediniai (7 vv.): *Gal-ynē* dr. Lkm, krm. Stč, l. Ars, Bt, pv. Lkm, *Gal-ynē* (var. *Pelinē*) dv. Krkn, *Gal-ynē* (var. *Pempynēs*) l. Užv. Šiai kategorijai priklauso ir pavieniai *-ava*, *-ija*, *-ijos*, *-yna*, *-ynas* derivatai: *Gal-avà* drp., gn., l. Varn, *Gal-ijà* pv. Trg, *Gal-ijos* ar., pv. Nmž, *Gal-ýna* || *Gal-ýnas* ar., b., ln., mš., pv., vt. upėje (Šešuvyje) Bt. Tokio tipo dariniai istoriškai laikomi sukonkretėjusiais, t. y. vietos reikšmę įgijusiais, kuopiniais pavadinimais (Ambrasas 2000: 51, 54).

5. Dauguma sudurtinių vietovardžių su pirmuoju dėmeniu *gal-* yra daiktavardiniai determinatyviniai. Jų didžioji dalis priskirtina gana nedidelei grupei lietuvių kalbos determinatyvinių dūrinių, kurių antrasis dėmuo apibrėžia pirmąjį, nurodo jo vietą arba (kai vietovardžiai yra metaforiniai) priklausomybę⁶. Tokių dūrinių darybos modeliai gausūs ir labai įvairūs. Tai sietina su faktu, kad ir tarp bendrinių iš dviejų daiktavardžių sudarytų sudurtinių žodžių, kurių

⁴ Dėl priesagų kilmės žr. Ambrasas 2000: 144–147.

⁵ Plg. ypatybės turėtojų pavadinimams priskiriamą apeliatyvą *gėležaunēs* (Ambrasas 2000: 161).

⁶ Tiriant lietuvių sudurtinius vietovardžius paprastai pabrėžiama, kad dariniai iš dviejų daiktavardžių (ar vardažodžių) yra determinatyviniai, jų pirmasis dėmuo apibrėžia antrąjį (Razmukaitė 2002: 121; Sviderskienė 2006: 48; Kačinitė 2008: 277). Atvejai, kai antrasis toponimų dėmuo yra apibrėžiantysis, o pirmasis – apibrėžiamasis, nėra analizuoti.

antrasis dėmuo apibrėžia pirmąjį, *gālas* yra vienas iš dažniausiai pirmuoju dėmeniu einančių žodžių (plg. LKG I 441).

Produktyviausias vietovardžių darybos modelis yra daiktavardis su *gal-* (← *gālas, galai*) + bendrinis daiktavardis: *Gal-ā-balē* l., pv. Vrn, *Gal-ā-baliai* pv. Gdr, *Gal-a-balys* b., pv. Ob, 2 pv. Vb, *Gal-balis* b. Imbr, *Gal-balis* (var. *Klim-balē*) gn., pv. Vb, *Gal-balys* k. Vb, *Gal-ia-balē* kln. Klvr, *Gal-ì-balē* b. Dgč, dr. Šiūl, plk. Kpč, *Gal-ì-balē* || *Gal-ì-balis* l., pv. Kpč, *Gal-ì-balis* plk. Alvt, *Gal-ó-balis* drp., plk. Pnd, *Gal-ù-balē* b. Imbr, Rim, Skp, Vad, krm. Krsn, pv. Krk, Krsn, Mrs, Vad, *Gal-ú-balē* pv. Skp, *Gal-ù-balis* 2 b. Gž, b. Kp, 2 b. Šmn, b. Tsk, Vb, d. Sv, drp. Mrj ir kt., *Gal-ú-balis* a. miške Dglč, ar. Sv, b. Vb: *gālas, galai* + *balà*; *Gal-ā-bendris* krm., pv. Čln: *beñdrē, bendrē* ‘bendra pieva, bendras laukas’⁷; *Gal-a-čvertis* l. Onš: *čvėrtis* ‘ketvirtadalis, ketvirtis’; *Gal-a-daliai* l., mš. (Liepalotų) dalis Mrk, *Gal-a-dalyš* mš. Mrk: *dališ* ‘tam tikras viso daikto kiekis; kokio nors dalyko sudedamasis elementas; žemės sklypas, laukas’; *Gal-a-dārymai* pv. DglšN: *dārymas* ‘kemsynė, klampi bala, raistas’; *Gal-a-dronyčia* b. Dg: *dronyčia* ‘siena; ežia’; *Gal-a-kaklelė* pv. Vdn: *kaklėlis*, plg. *kāklas* ‘vingis, įlanka, sąsiauris, pusiasalis, iškyšulys’; *Gal-ā-kluonė* pv. Smn: *klúonas* ‘trobesys javams krauti, klojimas; pieva prie klojimo, žardis, žardienu, kluonienu, apluokas’; *Gal-a-kojis* liūn. Nrg: *kója*; *Gal-a-pùsvalakis* dr., pv. Žž: *pùsvalakis, pùsvalakė* ‘pusė valako’; *Gal-a-slāsčiai* kl. JnšM: *slāstai* ‘prietaisas pelėms, žvėreliams gaudyti, sąstai, žabangai’; *Gal-a-šinė* pv. Dbg: *šinà* ‘ratlankis, rato apkaustas; rogių pavažų apkaustas’, *šinas, šinė* ‘ratlankis, rato apkaustas’; *Gal-ā-trivagė* || *Gal-ā-trivagis* kl., riba tarp laukų Trgn: *trivagė, trivagis* ‘trijų vagų ežia’; *Gal-a-valākai* ar. Žž, pv. Pkn, *Gal-a-valakis* ar., b. Kpč, *Gal-ì-valakė* klon. Šaul, *Gal-ì-valakis* l. Jk, *Gal-u-valākiai* l. Rtn: *valākas* ‘žemės sklypas apie dvidešimt dešimtinių; žemės rėžis toliau nuo namų’; *Gal-ā-žydapievė* l. Eiš, *Gal-ā-žydapievis* ūk. Drž: *žydapievė, *žydapievis: *žydas, pīeva*; *Gal-i-sqārai* || *Gal-i-sqāriai* || *Gal-i-suvārai* ar., l., pb., pv. Lp: *sāvara, sāvaras, sūvara, sūvaras* ‘skersinis, jungiantis padargo (staklių, akėčių) šonus, sankalas’; *Gal-ù-grėblis* vt. miške Rod: *grėblià* ‘šlapias medžiais grįstas kelias’; *Gal-ù-karčiai* dr., l. Rm, *Gal-ù-kartės* krm., pv. Vb, *Gal-ù-kartis* gn. Rm: *kārtis* ‘ilgas plonas medis, virptis, šatra’ arba *kaītis* ‘nenupjautos žolės ruoželis pradalgijė’; *Gal-ù-smėliai* pv. Kpr: *smėlis, smėlys* ir kt. Pagal šį modelį sudaryta keli šimtai įvairius jungiamuosius balsius turinčių sudurtinių vietovardžių, kurių antrųjų dėmenų pamatiniai žodžiai dar esti bendriniai daiktavardžiai *aikštė, aikštė, akmuo, akmenas, alksnynas, apydėmė* ‘sodžiaus bendras žemės sklypas tarp dviejų sodybų, panamė, išvara’, *brastà, dařžas, daubà, degėsis, degėsys* ‘degimo liekana, apdegęs medis, nuodėgulis’, *degėšė* ‘apdegusi vieta, gaisro vieta’, *dirvà, ežeras, gātvė, girià, gōjus* ‘nedidelis, gražus miškelis, giraitė’.

⁷ Bendrinių žodžių reikšmės pateikiamos iš LKŽe.

káimas, kálnas, kalniukas, kam̃pas, kēlias, ketviřtis ‘valako ketvirtadalis’, *kiēmas, klaĩmas* ‘trobesys javams laikyti, kluonas’, *klónis, klōnis, klonė, klōnė, krúmas, krúmai, kulỹs* ‘įlanka, iškyšulys; užsisukimas, vingis; kampas; kraštas, gabalas’, *lankà, laũkas, laukēlis, lazdyňas* ‘krūmas ar medis, ant kurio auga riešutai (Corylus avellana); šių augalų miškas, riešutynas’, *liēknas, liēknas* ‘šlapia, klampi pieva, pelkė, bala, liūnas; šlapia vieta, apaugusi krūmais ir skurdžiais medžiais, raistas; nedidelis miškas, biržtva; paliktas neartas, nepjautas žemės sklypas gyvuliams ganyti’, *liēkna, lieknà* ‘žema drėgna pieva be krūmų’, *liēptas, lúgas, lūgas* ‘upės užliejama dubi vieta; klampi upės atšaka; klanas, bala; liūnas, klampynė; tvenkinys, kūdra; purvynas; duobė upės dugne, duburys’, *márgas* ‘žemės matas’, *márgė, márgis* ‘žemės matas; toliau nuo sodybų esantis rėžis’, *miškas, pabalė, pabalỹs, pėlkė, píeva, plėcius* ‘žemės gabalas, sklypas; vieta, plotas, aikštė’, *plėcius* ‘vieta, plotas, aikštė’, *prūdas* ‘tvenkinys’, *raĩstas, rāvas* ‘griovys; mažas upelis’, *salà* ‘iš visų pusių vandens apsuptas sausumos plotas; pakilesnis, sausas žemės plotelis liūne, raiste; ariamos žemės, dirvos plotelis tarp pievų; sodžius, kaimas’, **sėdimas, sėdymas* ‘žemės rėžis ties sodyba’, *skarđžius, skarđis, skersinė* ‘skersais rėžiais dalytas laukas; skersai suarta lysvė, skerslysvė; skersai ariama vaga, skersvagė; miško ruožas (iškiristas ar skirtas kirsti)’, *skersinis* ‘skersais rėžiais dalytas laukas’, *skýnimas, skynimas* ‘išskinta, iškirta miško vieta’, *sodà* ‘neišskirstytas kaimas, sodžius’, *sodžius, sodžius* ‘valstiečių gyvenamoji vieta, kaimas; sodyba’, *sōdas, stūkas, stūkis* ‘žemės sklypas, ruožas, plotas’, *šaknis, šilas, šniūras* ‘ilgas siauras žemės sklypas, rėžis’, *tākas, takēlis, telėtninkas* ‘veršiukų aptvaras; veršiukų ganykla, pieva prie sodybos’, *trākas* ‘aukšta, sausa pieva, apaugusi retais krūmais bei medžiais, miško aikštelė; pieva, kur yra beržų; iškirta ar išdegusi miško vieta, skynimas; miško (kartais ir lauko) kelias ar takas’, *tvorà, ūlyčėlė, ūlyčia, ūlyčià, ūlyčia, ulyčià, ùlyčia* ‘senovinio kaimo kelias, gatvė; miesto gatvė; kiemas, atslaimas; aptvertas kelias gyvuliams varyti, išvara, išgana, genesys; kaimo ganykla; kaimas, sodžius’, *upālis, ùpė, upėlis, upėlė, valkā* ‘nedidelis klanas, bala, negili lietaus prilyta duobė ant kelio, pievoje, dirvoje, kieme ir pan.; šlapia, klampi, pelkėta vieta, dauba’, *vāras, varà* ‘kartis tvorai tverti, šatra, sklandas; medinė sutvirtinamoji durų, stalų, staklių ir pan. detalė, pervaras, sankalas, įvyliš’, *vařtai, vodà* ‘pievos įsikišimas į mišką, į krūmus, įvodė, pratėgė, laukymė; nedirbamos žemės rėžis tarp dirvų’, *žarđis, žardỹs, žarđis* ‘aptvaras gyvuliams’⁸.

Gana dažnas yra modelis daiktavardis su *gal-* (← *gālas, galaĩ*) + tikrinis daiktavardis, kuris irgi yra vietovardis (vandenvardis, oikonimas, agronimas): *Gal-a-drapalỹs* pv. Šaul: *Drapālis* ež., *Gal-ā-dusiai* dr. Srj, *Gal-ā-dusis* || *Gal-a-dusỹs* of. ež. Lzd: *Dusià* ež. (Kviklys 1966: 49; Vanagas 1981: 104), *Gāl-a-ilgė* || *Gāl-a-ilgis* k., vs. Mrk, *Gāl-ilgė* pv. Rait: *Įlgis* ež., *Gal-a-ilgis* pv. Gdr: *Įlgis, Įlgis*

⁸ Išsamiau žr. LVŽ III 33–38.

ež., *Gal-ā-pelakis* mš. JnšM: *Pēlakas* ež. (Arino) dalis, *Gal-ā-suojė* || *Gal-ā-suojis* pv. Aln: *Suojys* ež., *Suojà* up., *Gal-ā-verknė* || *Gal-ā-verknis* of. k. Grnd: *Veřknė*, *Verknė* up., *Gal-ia-kausiaĩ* k. AlksnV: *Kausiaĩ* k., *Gal-ilgiaĩ* dr. Rim: *Ilgiaĩ* ež., *Gal-ù-beržvalkis* b., krm. Vb: *Bėržvalkė*, *Bėržvalkis* pv., *Gal-u-duoburė* pv. Ldk, *Gal-u-duobūris* vrs. Ldk: *Duobūris* up., *Gal-ù-naktakė* b. Kp: *Naktakė* up., *Gal-ù-rovėja* l. Prv, *Gal-u-rovėjys* pv. Brž: *Rovėja* up. Šių sudurtinių vietovardžių antrasis dėmuo nurodo apibrėžiamuoju dėmeniu įvardyto dalyko buvimo vietą bei priklausomybę.

Tarp dūrinių iš dviejų daiktavardžių pasitaiko ir retas modelis – daiktavardis su *gal-* (← *gālas*, *galaĩ*) + tikrinis daiktavardis, kuris yra asmenvardis: *Gal-a-štainė* l. dalis Šš: avd. *Štáina*, *Štainà, *Štainys, plg. pvd. *Šteinà*, *Šteinys*, *Gal-ù-šeškiai* ar. Vb: avd. *Šėškas* (LPDB). Agronimo *Galùšeškiai* antrojo dėmens asmenvardinė kilmė labiausiai tikėtina todėl, kad sutampa vietovardžio ir asmenvardžio *Šėškas* lokalizacija. Abu dariniai, matyt, reiškia objektų priklausymą asmenims.

Raritetiniai, tik toponimijoje pasitaikantys, yra sudurtiniai vietovardžiai, sudaryti iš liet. *gālas* iliatyvo *galañ* ir bendrinio ar tikrinio daiktavardžio: *Galam-pòliai* (*Galam-pòlės?*) (< *Galan-pòliai) pv. Svrk: lenk. *pole* ‘dirva; laukas’ (LLKŽ 476), rus. *поле* ‘laukas’ (RLKŽ III 245), *Galan-balà* b. Sl, *Galañ-balė* l. Vrn, *Galam-bālė* (< *Galan-bālė) pv. Mrk: *balà*, *Galan-ėžerė* (var. *Galañ-ėžero*) l., mš. Rud: *ėžeras*, *Galán-lyčė* (< *Galan-ūlyčė) pv. Pkln: *ūlyčia*, *ūlyčia*, *ūlyčia*, *Galan-kāviškis* ar. Kpč: *Kāviškis* ež. Tokių sudurtinių vietovardžių pirmuoju dėmeniu einanti nepakitusi iliatyvo forma apibrėžia antrąjį daiktavardinį dėmenį, rodo kryptį link objekto.

Pora sudurtinių vietovardžių gali būti sudaryti iš daiktavardžio su *gal-* (← *gālas*, *galaĩ*) ir būdvardžio: *Gal-ā-cieliai* dr. Pkn: *ciėlas* ‘nepalietas, sveikas; visas, ištisas’, *Gal-ù-kovinis* (var. *Kōvinė*) pv. Kp: *kovinis*, -ė ‘susijęs su kova, skirtas kovai’ (pateikėjo teigimu, pievoje buvo sukilėlių slėptuvės). Šių agronimų antrasis dėmuo (būdvardinis) apibrėžia pirmąjį (daiktavardinį): ‘cieli galai’, ‘koviniai galai’. Toks sudurtinių bendrinių daiktavardžių darybos modelis labai retas – pasitaiko darinių tik su antruoju būvardiniu dėmeniu, kilusiu iš *palaĩkis*, -ė (LKG I 472).

Kelis toponimus galima traktuoti kaip darinius iš daiktavardžio su *gal-* (← *gālas*, *galaĩ*) ir veiksmažodžio: *Gal-ā-saris* klv., pv. Aln: liet. *sárti* (*sāra*, *sāro*) ‘darytis rudam, nešvariam’, *Gal-a-tvaras* dr. Užp: *tvėrti* (*tvėria*) ‘daryti, statyti (tvorą); tvora riboti, supti, juosti; aptveriant daryti, statyti; pertvaromis dalyti į atskiras dalis, pertverti’, *Gal-ū-sėdės* (var. *Galūsėdymai*) ar. Pnd: *sėdėti* (*sėdi*) ‘pastoviai gyventi (kokioje vietoje)’, *Gal-ù-stupė* gn. Vvs: (?) *stūpinti* ‘trauktis’, *Gál-verkis* (var. *Gálvalkis*, *Galvalkis*, *Galvalkys*) b., grv., pv. Bsg: *veřkti* (*veřkia*, *veřkė*) ‘ašaras lieti, kūkčioti iš susijaudinimo (ppr. iš skausmo, liūdesio,

džiaugsmo); skūstis, aimanuoti; praleisti drėgmę, rasoti, sunktis’. Tokių iš daiktavardžio ir veiksmožodžio sudarytų vietovardžių dėmenų santykiai sunkiai nusakomi. Galbūt pirmuoju dėmeniu nurodoma veiksmo vieta: ‘gale sarti’, ‘gale sėdėti’, t. y. būti, ‘gale verkti’, t. y. drėgti, sunktis, ir pan., plg. veiksmo laiką nurodantį dūrinį *naktigonis* ‘naktį ganyti’ (LKG I 463).

6. Sudėtiniai vietovardžiai pirmiausia skirstytini į prielinksninius⁹ ir žodžių junginius.

Daugiausia prielinksninių vietovardžių sudaryta iš naujybinio¹⁰ erdvės (vietos) santykius reiškiančio tarminio prielinksnio *galù*, kuris yra suprielinksnėjusi daiktavardžio įnagininko linksnio forma, ir bendrinių daiktavardžių kilmininko: *Galù bālos* (var. *Galañ bālos*) pv. Luok, *Galù daržo* ar. Tj, l. Vrn, pv. Pnt, Tj, *Galù dirvono* ar. Ktk, *Galù dirvos* (*Gahudirvas*) pv. Dkšt, *Galù ežero* b. Km, dr. Ktk, pv. Lel, *Galù gōjaus* krm., l., upl. dalis Km, *Galù kaimo* l. Pn, pv., rst. Blnk, *Galù kanovos* dr. Imbr: *kanova* ‘griovys; ežia, volas’, *Galù kelio* pv. Vies, *Galù kluonų* drž., pv. Lel, *Galù kùlio* ar. Glv, *Galù laūko* dr. Kvr, kln. Žl, pv. JnšM, *Galù lazdyno* mš. Šmn, *Galù líepų* dr. Rgv, *Galù lygumų* pv. Žl, *Galù márgių* pv. Km, *Galù miško* pv. Blnk, *Galù palāto* krm., pv. Šmn: *palātas, plg. *palatas* ‘sijų grindinys, aukštas’, *palatai* ‘kluono šalinės lubos, ant kurių kraunama javai, pašaras; palundai, grįstos’, *Galù prūdo* b., l., pv. Pbs, *Galù raisto* plk. Pg, *Galù rāvo* ar. Kvr, b. Kp, pv. Krns, *Galù salōs* vlks. ežere (Alauše) Sdk, *Galù sėdybos* rst. Vdšk: *sėdyba* ‘sodyba’, *Galù sienos* pv. Sv, rst. Ant, *Galù sodyby* kln. Rk, *Galù sodo* vt. Pnm, *Galù stulpelio* pv. Kur: *stulpelis*, plg. *stułpas* ‘stačias į žemę įkastas rąstas; kuolas, mietas’, *Galù šniūrėlių* b. Rk, *Galù šniūrų* grv. Dl, pv. Blnk, Dl, Pnt, Žl, *Galù telėtininko* (t. *Galù telėtnyko*) ar. Tj, *Galù tvorōs* dr. Šr, l. Blnk, pkrnt. Int, pv. Blnk, Mlt, Pbs, *Galù ūlyčios* dumblynas Kvr, pv. An, *Galù ūlyčios* (var. *Raistas*) pv. An. Pastebėtina, kad vietą nurodančios konstrukcijos su prielinksnio funkcija atliekančiu *galù* ir daiktavardžio kilmininku gana dažnos ir tarmėse: *galù kojų*, iš *galu kluono* (Ulvydas 2000: 223), *galù klaimo*, *galù daržinės*, *galù lauko*, *galu sodžiaus* (LKŽe).

Prielinksnis *galù* vartojamas ir su tikrinių daiktavardžių (vietovardžių) kilmininku nusakant objekto vietą kito objekto atžvilgiu: *Galù Dėblono* l. Krkn: *Dėblonas* up., *Galù Išlaužo* dr. Krd: *Išlaužas* pv., *Galù Šlāpių* gn. Pg: *Šlāpės* ar., gn.

⁹ Lietuvių prielinksniniai vietų vardai sudėtiniais vadinami ir vienintelėje jų darybai skirtoje publikacijoje (Rabačiauskaitė 1969: 243), taip pat kai kuriuose kituose toponimų darybos analizei skirtuose darbuose (Endzelytė 2005: 176). Kitų tyrėjų skiriamos dvi savarankiškos grupės – sudėtiniai vietovardžiai ir prielinksniniai vietovardžiai (Mickienė 2001: 123, 136; Bartkutė 2008: 165, 168). Sudėjimą suprantant formaliai, prielinksninės konstrukcijos turėtų būti priskirtos sudėtinių vietovardžių grupei, dar plg. Подольская 1978: 62.

¹⁰ Naujybiniai prielinksniniai dar vadinami antriniais (naujybiniais) (žr. DLKG 438).

Prielinksniniams vietovardžiams su *galū* dar būdingas darybos modelis *galū* + daiktavardžio funkciją atliekančio būdvardžio kilmininkas: *Galū laibūjų* pv. Rgl: *laibàsis, laibóji*, plg. *láibas, -à, laĩbas, -à* ‘siauras skersmeniu, plonas’, *Galu sodybinių* ar. Ktk: *sodybinis, -ė* ‘priklausantis sodybai; esantis sodybvietėje’.

Vienas prielinksninis vietovardis yra sudarytas iš retai vartojamo naujybinio tarminio prielinksnio *galuĩ* ir bendrinio daiktavardžio kilmininko: *Galuiĩ raĩsto* pv. Lel. Ši konstrukcija taip pat reiškia vietą (galą) kito objekto atžvilgiu. Prielinksnis *galuĩ* laikomas išsirutuliojusi iš daiktavardžio naudininko, konstrukcijų su juo randama ir tarmėse: *galuĩ sodo, galuĩ lauko* (žr. Ulvydas 2000: 177).

Labai dažnos prielinksninės konstrukcijos su kilmininku, kuriose į prielinksnių kategoriją yra perėjusios (arba prie jos priartėjusios) daiktavardžio vietininko formos. Prielinksnio funkciją dažniausiai atlieka inesyvo forma *galè*, su kuria paprastai eina bendrinio daiktavardžio kilmininkas: *Gale balos* b. Kpč, *Galè beržyno* mš. Ds, *Galè biržynėlio* l. Pžl: *biržynėlis*, plg. *biržynas* ‘beržų miškas’, *Galè dārymo* krm. Trgn, pv. Str, *Galè daržū* pv. Ds, *Galè dėgsnio* || *Galè dėgsnių* dr., pv. Ml: *degsnys* ‘išdaga, degsnė’, *dėgsnė* ‘degimas, išdegusi vieta’, *Galè dirvónų* l. Sug, *Galè duobėlių* pv. Brš, *Galè ežerėlio* pv. Sld, *Galè ežero* ar. Trgn, ež. (Spalio) dalis Gdr, ež. (Bebrusų) dalis Int, pv. Nmn, pv. dalis Trgn, *Galè girėlės* krm. Trgn, *Galè gojėlio* d. Tj, *Galè gōjų* pv. Ssk, *Galè grōbliaus* l., pv. Rim, *Galè grōblių* drv. Rim: *grōblius* ‘pylimas, kelio sankasa’, *Galè kamšos* pv. Auk: *kamšà* ‘žabais, virbais iškimštas, išklotas kelias; prikimšta, užtaisyta duobė; perkolas, persėda (upėje); klampė vieta’, *Galè kėlio* upl. Rod, *Galè kuliū* (var. *Gālas kuliū*) dr. Sug, *Galè laūko* ar. Rmš, dr. Str, kln. Tvr, mš. Str, pv. Rmš, *Galè laukū* pv. Všt, *Galè lydīmėlio* l. Sld: *lydimėlis*, plg. *lydimas, lydimas* ‘iškirstas ar išdeginas plotas miške, kirtimas, skynimas; ariamas, dirbamas laukas iškirsto miško vietoje, plėšinys’, *Galè miško* dr. Rim, *Gale pakalnių* l. Mrk, pv. Dgl: *pakalnė, pakálnė* ‘žema vieta kalno papėdėje, slėnis; kalno šlaitas’, *Galè pakriūtės* rst. Glv: *pakriūtė* ‘status, skardingas, yrantis krantas ar kalno šlaitas; vandens išgraužtas upės ar ežero pakraštys po velėna ar medžio šaknimis, pakerė’, *Galè pylimo* ar. Tj, *Gale priemenės* dr. Šr: *priemenė, priemėnė* ‘gyvenamojo namo dalis prie lauko durų; jaujos prieduris, prieangis; tam tikra kiemo dalis arčiau durų’, *Galè pušynėlio* mš. Sug, *Galè raistėlio* gn. Tj, *Galè salos* mš. Švnt, *Galè salū* l., pv. Aps, *Galè sėdybų* ar. Vžns, *Galè sienos* pv. Glv, *Galè skardėlio* pv. Dgl, *Galè skařdžiaus* dr. Trgn, pv. Sld, *Galè smėlio* dr. Lkm, *Galè sodybos* mš. Ktk, *Galè sodybų* l., mš. Sug, *Galè šakninių* l. Ign: *šakninis* ‘šakniavaisis’, *Galè šilo* pv. Sv, *Galè šniūrų* dr. Aps, pv. Aps, Ssk, *Galè trāko* pv. Vdšk, *Galè tvorōs* ar. Tj, dr. Glv, Vvs, kdr. Tj, l. Blnk, pv. Dl, Glv, vt. Sug, *Galè ūlyčios* pv. Str, *Galè valāko* pv. Lnk, *Galè valākų* l., mš. Mrc. Inesyvo *galè* priartėjimo, šliejimosi prie prielinksnių polinkis pastebimas ir bendrinėje kalboje (LKG II 581; DLKG 438), nors LKŽe ši forma pateikiama tik kaip prieveiksmis.

Gana dažnai toponimijoje pasitaiko ir prielinksninių konstrukcijų, sudarytų iš suprielinksnėjusio inesyvo *galè* ir kito vietovardžio: *Galè Anāpievio* dr. Mžš: *Anāpievis* pv., *Galè Džiūriškių* l. Sug: *Džiūriškės* kln., l., *Galè Ilgėlio* (var. *Gālas Ilgėlio*) pv. Antz: *Ilgėlis* ež., *Galè Karvėliškės* pv. Rod – iš balos vardo *Karvėliškės* varianto *Karvėliškė, *Galè Klýdlaukio* pv. Tj: *Klýdlaukis* pv., *Galè Pākūdrelio* dr. Ut: *Pākūdreliis* rst., *Galè Ramūnės* mš. Krs: *Ramūnė* up., *Galè Širvintōs* (var. *Gālas Širvintōs*) ar., pv., up. (Širvintos) dalis Vp: *Širvintà* up., *Galè Taūtesnio* (var. *Gālas Taūtesnio*) b. Antz: *Taūtesnis* ež., *Galè Telėtininko* ar. Tj: *Telėtininkas* pv., *Galè Trāko* ar. Tj: *Trākas* gn., *Galè Ūpio* kln. Srd: *Upys* up.

Išskirtini ir tokie prielinksniniai vietovardžiai, kuriuose *galè* eina su dvių kilmininko linksnio žodžių junginiu, sudarytu iš asmenvardžio arba vietovardžio ir bendrinio daiktavardžio: *Galè Baravýko klójimo* ar. Tj: avd. *Baravýkas* + *klójimas* ‘trobesys javams laikyti, kluonas’, *Galè Barōno daržo* ar. Tj: avd. *Barōnas* + *daržas*, *Galè Burbūlio daržo* ar. Tj: avd. *Burbūlis*, *Galè Čepų daržo* ar. Tj: avd. *Čėpas*, *Čėpys*, *Galè Jakìmo daržo* ar. Tj: avd. *Jakìmas*, *Galè Jutkonių tvorōs* ar., pv. Pbs: *Jutkónys* k. + *tvorà*, *Galè Kāčko daržo* ar. Tj: avd. *Kāčkas*, *Galè Kiškių rāvo* pv. An: avd. *Kiškis* + *rāvas*, *Galè Kuliāvo daržo* ar. Tj: avd. *Kuliāvas*, *Galè Pranėlio daržo* ar. Tj: avd. *Pranėlis*, *Galè Smalsčiaus daržo* ar. Tj: avd. *Smalsčius*, *Galè Stāko daržo* ar. Tj: avd. *Stākas*, *Galè Usōnio daržo* ar. Tj: avd. *Usōnis*, *Galè Zìgmo daržo* ar. Tj: avd. *Zìgmas*.

Kelios konstrukcijos sudarytos su daiktavardžio funkcijas atliekančio būdvardžio ir veikiančios rūšies esamojo laiko dalyvio kilmininku: *Galè ilgūjų* pv. Skš: *ilgāsīs*, *ilgōji*, plg. *ilgosios* ‘toli nusitęsusi pieva’, *Galè lóbinės* rst. Ck: *lóbinė ← *lóbas* ‘dauba, slėnys, loma; pakalnė’, plg. *lobinė* ‘dauba, slėnys, loma; pakalnė’, *Galè sausaviřšės* l. Mrk: *sausaviřšīs*, –*ė* ‘kurio sausa, nudžiūvusi viršūnė’, *Galè sėdimūjų* mš. Ktk: *sėdimāsīs*, *sėdimōji* ← *sėdimas*, –*à* ← *sėdėti* (*sėdi*) ‘pastoviai gyventi (kokioje vietoje)’.

Savitą grupę sudaro prielinksninės konstrukcijos, kuriose su bendrinių žodžių kilmininku eina prielinksnio funkciją atliekanti iliatyvo forma *galañ*: *Galañ bālos* plk. Sug, pv. Ktk, *Galañ bālos* (var. *Galù bālos*) pv. Luok, *Galañ ėžero* (var. *Galan-ėžerė*) l., mš. Rud, *Galañ laūko* kl. Ut, *Galañ miško* l. Mrc, *Galañ pėivos* gn. Šlčn, *Galañ rāvo* b. Mlt. Šios konstrukcijos reiškia erdvinius krypties santykius, rodo, kad įvardijamo objekto buvimo vieta yra einant link kito objekto. Vienu atveju *galañ* sudaro krypties reikšmės konstrukciją su naudininku: *Galañ pėvai* gn., rst. Mrk.

Sudėtiniai vietovardžiai – žodžių junginiai – paprastai yra daiktavardiniai, jų pagrindinis ir priklausomasis žodis (daiktavardis arba sudaiktavardėjęs

būdvardis) dažniausiai susieti valdymo ryšiu¹¹. Didžiausia tokių vietovardžių dalis yra junginiai su bendrinių daiktavardžių kilmininku¹², reiškiantys kiekybinius santykius. Jų pagrindiniai dėmenys žymi nedidelį (neapibrėžtą) kiekį (galą, galus), o priklausomieji antrieji – to kiekio turinį, t. y. objektą, kurio dalį sudaro arba kurį pabaigia, pratęsia įvardijamasis objektas: *Galai bāly* sml. Vrn, *Galai dėgsnių* vt. lauke Ml, *Galai ežero* ež. dalis Trgn, *Galai gāniavos* skl. Lp: *gāniava* ‘gyvulių vasaros ēdesys, žolė, pasiganymas; ganomoji vieta’, *Galai lankū* pv. Dl, *Galai nadielų* kln. Žž – plg. brus. *надзел* ‘senovinis kelioms dešimtinėms lygus žemės matas; žemės sklypas’ (Яшкин 1971: 118), *Galai pīevū* l. Rtn, pv. Jz, *Galai rēzių* l. Aln, *Galai skýnimų* l. Rtn: *skýnimas* ‘išskinta, iškirsta miško vieta’, *Galai šilų* mš. KzR, *Galai šniūrų* pv. Zk, *Galai šniūrų* b., dr. Dl, *Galai valākų* ar. Lp, *Gālas apušoto* mš. dalis Ssk: *apušotas* ‘apušių miškas, apušynas’, *Gālas bālos* pv. Zk, *Gālas bāly* l. Trgn, *Gālas brāstų* dr. Lkm, *Gālas dārymo* l. Sld, *Gālas daržo* l. Vrn, pv. Čln, Vrn, *Gālas degimo* ar. Glv: *degimas* ‘išdegusi vieta (pieva, pelkė, miškas), degesė’, *Gālas dronyčios* ar., gn. Prl: *dronyčią* ‘siena; ežia’, *Gālas duobės* pv. Dkšt, *Gālas ežero* ež. (Didžiulio) dalis Dg, ež. (Bebrusų) dalis Luok, gn. Tvr, mš. Klt, pv. Dg, Gdr, Sv, *Gālas galėlio* sk. Ds, *Gālas galėlio* || *Gālas galėliu* ež. (Paščio) dalis Ds, *Gālas girių* l. Ds, *Gālas gōjaus* pv. Rm, *Gālas grōblių* dr., pv. Rim: *grōblius* ‘pylimas, kelio sankasa’, *Gālas ilgūjų* l. Ršk: *ilgāsis, ilgōji*, plg. *ilgosios* ‘toli nusitęsusi pieva’, *Gālas kalnėlio* pv. Vb, *Gālas kálno* kln., l. Ršk, rst. Ašmn, *Gālas kálno* (var. *Galė kálnas*) dr., pv. Šut, *Gālas karklyno* gn. Dkšt, *Gālas kėlio* kl. dalis Mrs, *Gālas keliūtės* kl. dalis, rst. dalis Sug: *keliūtė* ‘mažas, mažai važiuojamas kelelis, keliūkštis’, *Gālas krūminių* rst. Lkm: *krūminė* ‘krūmais apaugusi vieta, krūmai’, *Gālas kuliū* ar. Lkm, *Gālas kulių* (var. *Galė kulių*) dr. Sug, *Gālas laukėlio* ar. Antz, *Gālas laūko* l. Str, l. dalis Tvr, *Gālas pīevos* pv. Trgn, *Gālas pólymo* dr. Lkm: *pólymas* ‘žema, drėgna, pelkėta vieta, raistas; didelis miško, lauko plotas’, *Gālas pušynėlio* mš. dalis Pst, *Gālas raisto* b. Mrc, pv. Ck, Jž, Vrn, *Gālas rēvo* pv. Pun, šlt. Trkm, *Gālas rēzių* (var. *Biržynė*) b. An, *Gālas saliūtės* pv. Trgn, *Gālas salōs* l. Mrk, *Gālas samanykščio* dr.

¹¹ Yra sintaksės darbų, kuriuose daiktavardinių junginių sintaksinius ryšius mėginama klasifikuoti kitaip nei LKG ir DLKG, t. y. pagal žodžių junginio pagrindinio dėmens keliamą reikalavimą prisijungti priklausomąjį dėmenį. Kai kuriuos daiktavardinius junginius, įprastus laikyti sudarytais valdymo būdu, toks kriterijus skatintų priskirti prie šliejimo būdu sudarytų daiktavardinių junginių. Šliejimo ryšys taip pat būtų įžvelgiamas tarp vardo reikšmę turinčio kilmininko ir pagrindinio žodžių junginio dėmens (*Rotušės aikštė*), nes toks kilmininkas pagrindinio dėmens nėra reikalaujamas, taip pat kai kuriuose junginiuose su įnagininku, vietininku. Kita vertus, kai kurių daiktavardžių ryšys su prieveiksmais, tradiciškai laikomas šliejimu, būtų vertinamas kaip valdymas (žr. Vaskelaitė 2003: 143–156; 2009).

¹² Toks kilmininkas vadinamas kiekybės turinio kilmininku (žr. DLKG 512), o junginio reikšmė apibūdinama kaip kiekybės turinio, papildomoji, kompletyvinė (Labutis 1994: 41).

Lel: *samanýkštis* ‘samanų priaugusi vieta’, *Gālas skařdžiaus* mš., sk. Pkln, *Gālas skersinių* l. Tvr, *Gālas sodýbu* pv. Ktk, Zr, sod. Ign, *Gālas šilėlės* gn. Mžš, *Gālas šilo* dr., mš., pv. Sv, *Gālas šilo* (var. *Kulýs*) pv. An, *Gālas šniūrų* pv. Švnt, *Gālas trakėlių* l. Prl, *Gālas trāko* ar., pv. Lkm, *Gālas Tvorōs* pv. Plš, ž. Mlt, *Gālas ūlyčios* l. Plš, *Gālas ūpės* krm. Vb.

Junginiuose su kiekybės turinio kilmininku priklausomuoju dėmeniu gana dažnai eina kiti vietovardžiai: *Galai Šāčių* ar. Prl: *Šāčios* plk., *Gālas Baluošo* ež. (Baluošo) dalis, vt. lauke Trgn: *Baluošas* ež., *Gālas Daūgų* kln. Dg: *Daūgai* mst., *Gālas Duūmblio* liūn. Mlt: *Duūmblys* ež., *Gālas Duvėno* pv. Užp: *Duvėnas* ež., *Gālas Grúodiškio* (var. *Grúodiškio gālas*) ar., ž. Lkm: *Grúodiškis* ež., *Gālas Ilgėlio* (var. *Galė Ilgėlio*) pv. Antz: *Ilgėlis* ež., *Gālas Ilgojo* šl. Ds: *Ilgasai* ež., *Gālas Júodupio* gn., pv. Rtn: *Júodupis* k., *Gālas Krūvandōs* dr., pv. Čk: *Krūvandà* up., *Gālas Rādiškės* l. Tvr: *Rādiškė* k., *Gālas Širvintōs* (var. *Galė Širvintōs*) ar., pv., up. (Širvintos) dalis Vp: *Širvintà* up., *Gālas Taūtesnio* (var. *Galė Taūtesnio*) b. Antz: *Taūtesnis* ež., *Gālas Vilķiautinio* paež. Kbš: *Vilķiautinis* ež.

Žodžių junginyje *Gālas Leibōko* dr., pv. Grb kilmininko linksniu greičiausiai eina asmenvardis *Leibōkas, plg. liet. *leibà* ‘mulkis, žioplys; lėtas žmogus’, prvd. *Leibukas* (Butkus 1995: 288). Šiuo atveju galima įžvelgti metonimiškai išreikštą kiekybės reikšmę: ‘dirva, pieva, sudaranti nedidelę dalį (galą) Leiboko žemės, sodybos’ ar pan.

Kiek mažesnė daiktavardžių junginių su daiktavardžių kilmininku grupė reiškia erdvės (vietos) santykius, rodo, kad įvardijamasis objektas yra gale: *Gālo apušrōtas* kln. Šln: *apušrōtas* ‘apušių miškas, apušynas’, *Gālo griōvis* pv. Žg, *Gālo kálnas* plkln. (Aukštagirės kalno) dalis Kltn, *Gālo krúmai* krm. Pg, *Gālo kúdiriakelis* l. Pls: *kúdiriakelis ← *kúdra*, *kūdrà* + *kėlias*, *Gālo lankà* gn. Pkšt, *Gālo laūkas* ar. Pd, l. Grg, *Gālo píeva* pv. RdN, *Gālo prūdėlis* tv. Onš, *Galo skynimas* l. Vvs, *Gālo upėlis* grv. Pšš, pv. Rtn, *Gālo vertimas* l. Rtn: *vertimas* ‘arimas, suarta žemė’, *Galų balà* b. Ars, Blnk, plk. Krok, pv. Krsn ir kt., *Galų balà* || *Galų balė* pv. Mrs, *Galų balėlė* b. Mlt, *Galų bālos* b. Stk, *Galų brādas* ar. Jz: *brādas* ‘didelis purvas, klampus kelias, šlapia vieta; upės seklesnė vieta, kur galima pervaziuoti, brasta’, *Galų diřvoos* dr. Skdv, *Galų duobėlė* pv. Brš, *Galų ēžeras* pv. Ob, *Galų ēžerėlis* ež. Prl, *Galų kalnai* (var. *Galūkalnas*) gn., kln. dalis Ppr, *Galų kálnas* ar. Šil, aukšt. Šll, kln. Plt, klv. Pdv, Rdč, l. Lkm, *Galų kelėlis* kl. Eiš, *Galų krúmai* krm. Blnk, *Galų kupstýnė* b., pv. Krk: *kupstýnė* ‘kupstuota vieta, pieva’, *Galų lankà* ln. Žmt, *Galų miškėlis* mš. Mlt, *Galų píeva* pv. Krn, Ldvn, Lln, Mlt, Vdn, Vln, *Galų pievėlė* pv. Užp, *Galų píevos* mš. Žsl, *Galų pýlimas* pv. Vdn, *Galų raīstai* rst. Krn, *Galų raīstas* b. Rait, klm. Tj, kms. Jz, plk. Btr, pv. Dg, rst. Lel, Pun ir kt., *Galų raīstėliai* ar., rst. Jz, *Galų rāvas* grv. Sem, *Galų rēvas* grv. Btr: *rēvas* ‘griovys; tarpekliis, dauba, griova’, *Galų skersiniai* dr. Km, *Galų šaltinis* šlt. Škt, *Galų šniūrai* b. Antz, rž. Pkln, *Galų šniūrėliai* ž. Lp, *Galų tankýnė* mš. dalis

Jz: *tankynė* ‘tankiai priaugusi vieta, tankmė’, *Galų upėlis* grv. Užp, upl. Krn. Iš junginių su kilmininku išskirtinos konstrukcijos su to paties žodžio kilmininku: *Galų gālas* gn. Pn, *Galų gālo daržālis* pv. Šv. Jos greičiausiai žymi stiprinamuosius santykius su neigiamos kokybės reikšmės (‘labai nutolusi, sunkiai pasiekiamas, užkampyje esanti’) atspalviu. Trinarė konstrukcija patvirtina teiginį, jog tokie junginiai yra linkę stabarėti (plg. LKG III 203).

Išskirtini erdvės (krypties) santykius rodantys junginiai su vietovardžių kilmininko linksniu ir prielinksniu *ant*: *Galai ant Rūdijų* vt. KlvrŽ: *Rūdijų upālis* up., *Galai ant Vaidėnio* vt. KlvrŽ: *Vaidėnis* up. Šie sudėtiniai vietovardžiai pažymi, apibūdina objektus (galus) kitų objektų atžvilgiu, nurodo, kad įvardijamos vietos yra einant link kitų objektų.

Kelis sudėtiniai vietovardžius, matyt, galima laikyti vietą reiškiančiais junginiais su daiktavardžio vietininku, kurių pirmasis dėmuo apibrėžia antrąjį: *Galė daržas* ln. Šlv, *Galė degimas* dr. Glv, *Galė grėbliā* pv. Žrm: *grėbliā* ‘šlapias medžiais grįstas kelias’, *Galė kālnas* (var. *Gālas kālno*) dr., pv. Šut, *Galė lazdynas* l. Arm, *Galė laūkas* gn. Št, *Galė lūguma* dr. Ut, *Galė pīeva* pv. Blnk, *Galė valākai* dr. Pkn, pv. Pun. Apeliatyviniuose junginiuose su vietininku paprastai apibrėžiamas pirmasis dėmuo: *įvykis kaime, tarnyba dvare, miegas spūstyje* ir pan. (LKG III 209).

Keli sudėtiniai vietovardžiai – žodžių junginiai – yra probleminiai, galimi vertinti dvejopai. Tai konstrukcijos, sudarytos iš įnagininko formos *galū* ir daiktavardžio vardininko linksnio: *Galū lankā* pv. Mrk, *Galū laūkas* gn. Tj, *Galū pīeva* pv. Pkn, Žž, *Galū raistas* pv. Btr, Smn, *Galū raistėlis* pv. Mrk, *Galū siena* dr., krm. Kvr, *Galū sodyba* pv. Rk, *Galū šniūrai* ar. Mlt, Ssk, gn. Vp, l. Plš, pv. Dl, Ssk, rst. Mlt, *Galū ūlyčia* dr. Glv. Galima manyti, kad šios konstrukcijos yra valdymo ryšiu susieti požymį reiškiantys žodžių junginiai su liet. *gālas* vienskaitos įnagininku. Tačiau turint omenyje tai, jog daiktavardžio įnagininkas daikto požymį reiškia kartu su būtiniais priklausomaisiais žodžiais (*eglė palinkusiomis šakomis, medis dviejų metrų ilgio šaknimis, laukai vėjo nugairintais kauburiais*, žr.: DLKŽ 561; LKG III 207–208), tokias konstrukcijas lengviau laikyti šliejimo ryšiais susietais daiktavardžių junginiais su įnagininkiniu prievaismiu *galū*¹³. Tokiu atveju jie reikštų objektų išsidėstymo būdą (pavyzdžiui, ‘galu, t. y. galine dalimi, į kurią nors pusę pasisukusi pieva, sodyba, lanka’) arba vietą (pavyzdžiui, ‘laukas, raistas, siena, esantys kokios nors kitos vietos gale’). Nesant sakinio konteksto, tiksliau apibrėžti šių junginių reikšmę kažin ar įmanoma, nes *galū* priskirtinas tokiems lietuvių kalbos prievaismiams, kurie gali reikšti

¹³ Apie įnagininko *galū* prievaismėjimo galimybę jau senokai rašyta Kazio Ulvydo darbuose (Ulvydas 2000: 223).

ir veiksmo vietą, ir būdą¹⁴. Reikia pažymėti, kad daiktavardiniai junginiai surieveiksmiais lietuvių kalboje yra labai reti, paprastai sudaromi su veiksmožodniais daiktavardžiais (žr. LKG III 233–234), kita vertus, aprašantrieveiksmių gramatinius požymius pastebima, kad „tam tikrais atvejais (pavyzdžiui, antrašėse)rieveiksmiai gali šlietis net prie daiktavardžių, plg.: *Vilnius šiandiėnq; Mūsų kaimas vākar(rytoj)*“ (DLKG 410). Kadangi nagrinėjami žodžių junginiai yra tapę atskirais pavadinimais, yra tikrinio įvardijimo priemonė ir funkcionuoja ne sakinyje, toksrieveiksmių šliejimasis prie daiktavardžių taip pat yra visiškai įmanomas¹⁵. Kaip papildomas argumentas pridurtina ir tai, kadrieveiksmių susidarymo iš daiktavardžių įnagininko polinkis pastebimas daugelyje gramatikos darbų – teigiama, jog būdorieveiksmiais gali eiti vienaskaitos įnagininko formos *balsù, ùmaru, ratù, būrìù, šonu, žaibù, pulkù, stulpù* ir pan. (Ulvydas 2000: 223; LKG II 428; DLKG 411), vietosrieveiksmiais – daugiskaitos įnagininko formos *paavižiaiš, pakerčiaiš, patakiaiš* (LKG II 443), *viėtomis, pagiriais, palubėm, palangiais* (DLKG 424, 425).

Nėra visai aiškūs ir konstrukcijos *Galuōs pā veřsmę* rst. Vžns dėmenų ryšiai. Ją greičiausiai reikia traktuoti kaip erdvės (vietos su apribojimo, konkretizacijos atspalviu) santykius reiškiantį daiktavardinį junginį su galininku ir tarminiu prielinksniu *par* ‘pas’ (*Galuōs pā veřsmę* ← *galaiš pā veřsmę*), plg. tokios pačios reikšmės junginius *obelis pas keliq, trobelė pas ežerq, sklypq pas vieškelį* (LKG III 220). Kita vertus, neatmestina, kad vietininko (inesyvo) forma *galuōs* čia jau atliekarieveiksmio funkciją, nes vietininko formos, pavyzdžiui, *kraštė, viduryjė, užpakalyjė, apačiojė*, taip pat linkusiosrieveiksmėti (žr. LKG II 428).

---

¹⁴ Plačiau apierieveiksmių daugiareikšmiškumą žr. LKG II 443, 451.

¹⁵ Kai kuriuose darbuose apie sintaksinius ryšius šliejimo sąvoka nėra vartojama, sintaksinių ryšių tipais laikomi valdymas ir modifikavimas (Holvoet, Judžentis 2003: 14) arba komplementavimas, modifikavimas ir smulkesnis pogrupis specifikuavimas (Holvoet 2009: 81–94). Analizuojamuoju atvejurieveiksmis *galù*, matyt, atliktų modifikatoriaus funkciją.

IŠVADOS

1. Dažniausi toponimų su (pirmąja) šaknimi *gal-* sudarymo būdai yra pluralizacija (*Galaĩ*), priesaginė daryba, sudūrimas ir sudėjimas.
2. Produktiviausias priesaginių toponimų darybos tipas yra *gal-* + *-inē* (*Gal-ìnē*), *-inēs* (*Gal-ìnēs*), *-inis* (*Gal-ìnis*), *-iniai* (*Gal-ìniai*, *Gal-iniaĩ*). Šie veidiniai priskirtini ypatingai turėtojų pavadinimų kategorijai.
3. Didžiausią sudurtinių vietovardžių grupę sudaro iš *gālas*, *galaĩ* ir bendrinių daiktavardžių sudurti toponimai. Reikšminga dalis sudurtinių vietų vardų sudaryta pagal modelį *gālas*, *galaĩ* + kitas vietovardis. Šių determinatyvinių dūrinių specifinis bruožas yra tai, kad antrasis dėmuo apibrėžia pirmąjį.
4. Prielinksniniai vietovardžiai dažniausiai sudaromi iš naujybinių vietą reiškiančių prielinksnių *galù*, *galè* ir bendrinių arba tikrinių daiktavardžių (vietovardžių ir asmenvardžių) kilmininko. Nemažai prielinksninių konstrukcijų taip pat sudaryta iš kryptį reiškiančio naujybinio prielinksnio *galañ* ir bendrinių daiktavardžių kilmininko.
5. Didžioji dalis žodžių junginius sudarančių vietovardžių – kiekybinius (dalis) santykius reiškiantys junginiai su bendrinių ir tikrinių žodžių (paprastai vietovardžių) kilmininku, kuriuose dėmuo su *gal-* yra pagrindinis (*Gālas pīevos*, *Gālas Vil̃kiautinio*). Truputį mažesnė yra vietos santykius reiškiančių junginių su bendrinių daiktavardžių kilmininku, kuriuose dėmuo su *gal-* laikytinas priklausomuoju, grupė (*Gālo lankà*, *Galū̃ šaltinis*).
6. Raritetinėmis toponimų su *gal-* gramatinėmis ypatybėmis galima laikyti:
  - a) lokatyvinius pirminius vietovardžius *Galuõs*, *Galuosè*;
  - b) sudurtinių vietovardžių darybos modelius *gal-* (← *gālas*, *galaĩ*) + tikrinis žodis (vietovardis, asmenvardis); + būdvardis; + veiksmažodis;
  - c) sudurtinius toponimus, sudarytus iš iliatyvo *galañ* ir bendrinio ar tikrinio daiktavardžio;
  - d) žodžių junginius, kuriuose suprieveiksmėjęs daiktavardžio įnagininkas *galù* šliejasi prie daiktavardžio vardininko (*Galù raistėlis*).
7. Vietovardžių su *gal-* darybos analizė papildo ir praplečia lietuvių kalbos gramatikos aprašą naujais duomenimis.

OBJEKTŲ NUORODŲ IR KITI SUTRUMPINIMAI

a. – aikštė	paež. – paežerė, paežerys
ar. – arimas, ariama žemė	pb. – pabalys
avd. – asmenvardis	pkrint. – pakrantė
aukšt. – aukštuma	plk. – pelkė, pelkėta vieta
b. – bala	plkln. – piliakalnis
brus. – baltarusių	pr. – prūsų
d. – duobė	prvd. – pravardė
dr. – dirva	pv. – pieva
drp. – durpynas	pvd. – pavardė
drv. – dirvonas	rst. – raistas
dv. – dvaras	rus. – rusų
ež. – ežeras	rž. – rėžis
gn. – ganykla	sav. – savivaldybė
grv. – griovys	sk. – skardis
k. – kaimas	sklp. – sklypas
kdr. – kūdra	sln. – slėnis
kl. – kelias	sml. – smėlynas
klm. – kelmynė	sod. – sodyba
kln. – kalnas	stv. – sietuva
klon. – klonis	šl. – šlaitas
klv. – kalva	šlt. – šaltinis
kms. – kemsynas, kemsynė	ter. – teritorija
krm. – krūmai	tv. – tvenkinys
krtm. – kirtimas	ūk. – ūkis
l. – laukas	up. – upė
lat. – latvių	upl. – upelis
lenk. – lenkų	var. – variantas
liet. – lietuvių	vlks. – valksna
liūn. – liūnas	vs. – versmė
ln. – lanka	vs. – viensėdis
mst. – miestas	vt. – vieta, vietovė
mš. – miškas	vv. – vietovardis
of. – oficialus	ž. – žemė

VIETOVARDŽIŲ PAPLITIMO VIETŲ SUTRUMPINIMAI

Ad – Adutiškis (Švenčionių r.) AlksnV – Alksnėnai (Vilkaviškio r.) Aln – Alantà (Molėtų r.) Alvt – Alvitas (Vilkaviškio r.) An – Anykščiai Ant – Antalieptė (Zarasų r.) Antk – Antkoptis (Klaipėdos r.) Antz – Antžavė (Zarasų r.) Aps – Ąpsas (Baltarusija) Arm – Armėniškės (Baltarusija) Ars – Aristavà (Kėdainių r.) Ašmn – Ašmintà (Prienuų r.) Auk – Aukštadvaris (Aukštadvarys; Trakų r.) Aukšt – Aukštupėnai (Kūpiškio r.) Avž – Avižiėniai (Vilniaus r.) Bb – Bābtai (Kaūno r.) Blnk – Bālninkai (Molėtų r.) Brš – Bīrštonas (Prienuų r.) Brt – Baīrtininkai (Vilkaviškio r.) Brž – Biržai Bsg – Baisógala (Radviliškio r.) Bt – Batakiai (Tauragės r.) Btr – Butrimónys (Alytaūs r.) Ck – Ceikiniai (Ignalinos r.) Čb – Čiōbiškis (Širvintų r.) Čk – Čėkiškė (Kaūno r.) Čln – Čiulėnai (Molėtų r.) Dbg – Dubingiai (Molėtų r.) Dbn – Dubėnai (Alytaūs r.) Dg – Daūgai (Alytaūs r.) Dgč – Degūčiai (Zarasų r.) Dgl – Daūgailiai (Utenos r.) Dglč – Daugėlaičiai (Radviliškio r.) Dglšk – Daūgeliškiai (Kaūno r.) DglšN – Naujāsīs Daugėliškis (Ignalinos r.) Dkšt – Dūkštas (Ignalinos r.) Dl – Dėltuva (Ukmergės r.) Dr – Darbėnai (Kretingos r.)	Drž – Daržiniškai (Varėnos r.) Ds – Dūsetos (Zarasų r.) Dv – Dievėniškės (Šalčininkų r.) Eiš – Eīšiškės (Šalčininkų r.) Gdr – Giedraičiai (Molėtų r.) Glv – Gėlvonai (Širvintų r.) Grb – Grybėnai (Ignalinos r.) Grg – Gargždai (Klaipėdos r.) Grnd – Grendavė (Trakų r.) Gž – Gižai (Vilkaviškio r.) Ign – Ignalinà Imbr – Imbradas (Zarasų r.) Int – Inūturkė (Molėtų r.) Jk – Jakėnai (Varėnos r.) Jnš – Jōniškis Jon – Jonavà JnšM – Jōniškis (Molėtų r.) Jsv – Jōsvainiai (Kėdainių r.) Jz – Jiėznas (Prienuų r.) Jž – Južintai (Rōkiškio r.) Kbš – Kibỹšiai (Varėnos r.) Kdn – Kėdainiai Klt – Kaītanėnai (Švenčionių r.) Kltn – Kaītinėnai (Šilalės r.) Klvr – Kalvarijà (Marijampolės sav. ter.) KlvrŽ – Žemaičių Kalvarijà (Plūngės r.) Km – Kamajai (Rōkiškio r.) Kp – Kūpiškis Kpč – Kāpčiamiestis (Lazdijų r.) Kpr – Kuprėliškis (Biržų r.) Krd – Kirdeičiai (Utenos r.) Krk – Krākės (Kėdainių r.) Krkn – Krekenavà (Pānevėžio r.) Krn – Krúonis (Kaišiadorių r.) Krns – Kriaūnos (Rōkiškio r.) Krok – Krókialaukis (Alytaūs r.) Krs – Kaīsakiškis (Pānevėžio r.) Krsn – Krosnà (Lazdijų r.)

Lietuvių vietovardžių su šaknimi *gal-*
 (< liet. *gālas* 'pabaiga, kraštas') darybos ypatybės

Ktk – Kùktiškės (Utenės r.)	Pkšt – Paukštakiai (Plūngės r.)
Kur – Kurkliai (Anykščių r.)	Pls – Pelesà (Baltarusija)
Kvr – Kavarskas (Anykščių r.)	Plš – Palúšė (Ignalinos r.)
KzR – Kazlų Rūdà	Plt – Pläteliai (Plūngės r.)
Kzt – Kazitiškis (Ignalinos r.)	Pn – Panevėžys
Lbv – Liubāvas (Kalvarijos sav. ter.)	Pnd – Pandėlys (Rōkiškio r.)
Ldk – Lyduōkiai (Ukmergės r.)	Pnm – Panemunėlis (Rōkiškio r.)
Ldvn – Liudvināvas (Marijampolės sav. ter.)	Pnt – Panoteriai (Jonavės r.)
Lel – Leliūnai (Utenės r.)	Pp – Papilė (Akmėnės r.)
Lkm – Liņkmenys (Ignalinos r.)	Ppl – Papilys (Biržų r.)
Lks – Laūksodis (Pakruojo r.)	Ppr – Papařčiai (Kaišiadorių r.)
Lksr – Laūksargiai (Tauragės r.)	Prl – Perlojà (Varėnės r.)
Lkš – Lukšiai (Šakių r.)	Prv – Paróvėja (Biržų r.)
Lln – Lieliónys (Prienu r.)	Pst – Pāstovys (Baltarusija)
Lm – Lomiaĩ (Tauragės r.)	Pš – Pašvitinys (Pakruojo r.)
Lnkv – Linkuvà (Pakruojo r.)	Pšš – Pašušvys (Radviliškio r.)
Lp – Léipalingis (Druskininkų sav. ter.)	Pun – Punià (Alytaūs r.)
Luok – Luokesà (Molėtų r.)	Pv – Pivašiūnai (Alytaūs r.)
Lzd – Lazdijai	Pžl – Pažūoliai (Molėtų r.)
Mck – Mickūnai (Vilniaus r.)	Rait – Raitiniņkai (Alytaūs r.)
Ml – Mielagėnai (Ignalinos r.)	Rd – Radviliškis
Mlt – Molėtai	Rdč – Rūdaičiai (Kretingės r.)
Mrc – Marcinkónys (Varėnės r.)	RdN – Nemunėlio Radviliškis (Biržų r.)
Mrj – Marijampolė	Rgl – Ragėliai (Rōkiškio r.)
Mrk – Merkinė (Varėnės r.)	Rgv – Raguvà (Pānevėžio r.)
Mrs – Miroslāvas (Alytaūs r.)	Rim – Rimšė (Ignalinos r.)
Ms – Mósėdis (Skuodo r.)	Rk – Rōkiškis
Msn – Mūsninkai (Širvintų r.)	Rm – Ramýgala (Pānevėžio r.)
Mžš – Míežiškiai (Pānevėžio r.)	Rmš – Ruņšiškės (Kaišiadorių r.)
Nmč – Nemenčinė (Vilniaus r.)	Rod – Ródūnia (Baltarusija)
Nmn – Nemunáitis (Alytaūs r.)	Ršk – Reškutėnai (Švenčionių r.)
Nmž – Žemaičių Naūmiestis (Šilutės r.)	Rtn – Rātnyčia (Druskininkų sav. ter.)
Nrg – Noragėliai (Lazdijų r.)	Rud – Rudnià (Varėnės r.)
Ob – Obėliai (Rōkiškio r.)	Rz – Rozalimas (Pakruojo r.)
Onš – Ōnuškis (Trākų r.)	Sd – Sedà (Mažeikių r.)
Pbs – Pabáiskas (Ukmergės r.)	Sdk – Sudeikiai (Utenės r.)
Pd – Padubysys (dab. Baziliónai) (Šiaulių r.)	Sem – Semeliškės (Elektrėnų sav. ter.)
Pdv – Pādievytis (Šilalės r.)	Skdv – Skaudvilė (Tauragės r.)
Pg – Pagiriai (Kėdaičių r.)	Skp – Skāpiškis (Kūpiškio r.)
Pkln – Pakalniaĩ (Utenės r.)	Skš – Sōkiškiai (Ignalinos r.)
Pkn – Pakúonis (Prienu r.)	Sl – Sālos (Rōkiškio r.)

- Sld – Saldūtiškis (Utenos r.)
 Smn – Siėnas (Alytaus r.)
 Snt – Sintautai (Šakių r.)
 Srd – Serėdžius (Jurbarko r.)
 Srij – Seirijai (Lazdių r.)
 Ssk – Siesikai (Ukmergės r.)
 Stė – Staėiėnai (Pakruojo r.)
 Stk – Stakiškės (Priėnu r.)
 Str – Strėnaitis (Švenėionių r.)
 Sug – Sugėnėčiai (Molėtų r.)
 Sv – Svėdasai (Anykėėčių r.)
 Svrk – Svirkos (Švenėionių r.)
 Šaul – Šaulėnai (Drėskininkų sav. ter.)
 Šil – Šilavotas (Priėnu r.)
 Šiul – Šiulėnai (Ignalinos r.)
 Škt – Šaikotas (Radviliėskio r.)
 Šlėn – Šalėininkai
 Šll – Šilalė
 Šln – Šiaulėnai (Radviliėskio r.)
 Šlv – Šiluva (Rasėinių r.)
 Šmn – Šimėnys (Kėpiėskio r.)
 Šr – Širvintos
 Šš – Šėėuėliai (Ukmergės r.)
 Št – Šėta (Kėdaiėnių r.)
 Šut – Šėtai (Švenėionių r.)
 Šv – Švėkėna (Šilutės r.)
 Švnt – Šventà (Švenėionių r.)
 Tj – Taujėnai (Ukmergės r.)
 Trg – Tauragė
 Trgn – Tauragnai (Utenos r.)
 Trkm – Taėrakiemis (Kaėno r.)
 Tsk – Tiskėnai (Kėdaiėnių r.)
 Tvr – Tverėėčius (Ignalinos r.)
 Upn – Ūpninkai (Jonavos r.)
 Ut – Utenà
 Užp – Užpaliiai (Utenos r.)
 Užv – Ūžventis (Kėlmės r.)
 Vad – Vadėkliai (Pānevėžio r.)
 Varn – Vaėniai (Telėių r.)
 Vb – Vabalniėnkas (Bėrėžų r.)
 Vdn – Vidėniėskiai (Molėtų r.)
 Vdėk – Vidėiskiai (Ukmergės r.)
 Vies – Viėsos (Širvintų r.)
 Vl – Veliuonà (Jurbarko r.)
 Vln – Vilėnai (Kaiėiadorių r.)
 Vp – Vėpriei (Ukmergės r.)
 Vrdv – Verėduva (Rasėinių r.)
 Vrn – Varėnà
 Všt – Vištėtis (Vilkaviėskio r.)
 Vvs – Vėvis (Elektrėnu sav. ter.)
 Vžns – Vėžuonos (Utenos r.)
 Zk – Zėikos (Ignalinos r.)
 Zp – Zapėyskis (Kaėno r.)
 Zr – Zarasai
 Žg – Žagarė (Jėniėskio r.)
 Žl – Žėlva (Ukmergės r.)
 Žmt – Žemaitėkiemis (Ukmergės r.)
 Žrm – Žirmėnai (Baltarusija)
 Žsl – Žėsliai (Kaiėiadorių r.)
 Žž – Žiežmėriai (Kaiėiadorių r.)

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

- Ambrazas Saulius 2000: *Daiktavardžių darybos raida 2*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Bartkutė Nerija 2008: *Joniškio rajono teritorijos toponimija: daryba ir raidos polinkiai*. Daktaro disertacija. Šiauliai: Vytauto Didžiojo universitetas, Šiaulių universitetas.
- Blažienė Grasilda 2000: *Die baltischen Ortsnamen im Samland. Hydronymia Europaea, Sonderband 2*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Būga Kazimieras 1961: *Rinktiniai raštai 3*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Butkus Alvydas 1995: *Lietuvių pravardės*. Kaunas: Aesti.
- Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, red. Vytautas Ambrazas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.
- Endzelīns Jānis 1956: *Latvijas PSR vietvārdi 1(1)*. Rīgā: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
- Endzelytė Renata 2005: *Šiaurės vidurio Lietuvos vietovardžiai*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Gerullis Georg 1922: *Die altpreußischen Ortsnamen*. Berlin und Leipzig: Vereinigung wissenschaftlicher Verleger, Walter de Gruyter & Co.
- Holvoet Axel 2009: *Bendrosios sintaksės pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universitetas, Asociacija „Academia Salensis“.
- Holvoet Axel, Artūras Judžentis 2003: Sintaksinių ryšių tipai. – *Sintaksinių ryšių tyrimai (Lietuvių kalbos gramatikos darbai 1)*, red. Axel Holvoet, Artūras Judžentis. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 11–35.
- Kviklys Bronius 1966: *Mūsų Lietuva 3*. Boston: Lietuvių enciklopedijos leidykla.
- Labutis Vitas 1994: *Lietuvių kalbos sintaksė 1*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- LKG I – *Lietuvių kalbos gramatika 1*, vyr. red. Kazys Ulvydas. Vilnius: Mintis, 1965.
- LKG II – *Lietuvių kalbos gramatika 2*, vyr. red. Kazys Ulvydas. Vilnius: Mokslas, 1971.
- LKG III – *Lietuvių kalbos gramatika 3*, vyr. red. Kazys Ulvydas. Vilnius: Mokslas, 1976.
- LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas 1–20, 1941–2002*, elektroninis variantas, red. kolegija: Gertrūda Naktinienė (vyr. red.), Jonas Paulauskas, Ritutė Petrokienė, Vytautas Vitkauskas, Jolanta Zabarskaitė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. Prieiga internetu: <http://www.lkz.lt>.

LLKŽ – *Lenkų–lietuvių kalbų žodynas*, autorė Valerija Vaitkevičiūtė. Vilnius: Mokslas, 1979.

LPDB – *Lietuvių pavardžių duomenų bazė*. Prieiga internetu: <http://lkiis.lki.lt>.

LVŽ III – *Lietuvos vietovardžių žodynas 3*, autoriai: Veronika Adamonytė, Laimutis Bilkis, Grasilda Blažienė, Dalia Kačinaitytė-Vrubliauskienė, Milda Norkaitienė, Alma Raugauskaitė, Marija Razmukaitė, Dalia Sviderskienė. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2018.

Mickienė Ilona 2001: *Telšių rajono toponimų daryba*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.

Pospisyłowa Anna 1990: *Toponimia południowej Warmii. Nazwy terenowe*. Olsztyn: Wydawnictwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie.

Razmukaitė Marija 2002: Lietuvos sudurtinių oikonimų darybos bruožai. – *Acta Linguistica Lithuanica* 46, 121–130.

Razmukaitė Marija 2003: Sudėtiniai Lietuvos oikonimai. – *Baltu filologija* 12(2), 63–80.

RLKŽ – *Rusų–lietuvių kalbų žodynas 3*, sud. Jadvyga Kardelytė. Vilnius: Mokslas, 1984.

Savukynas Bronys 1963: Kilmininkiniai lietuvių vietovardžiai. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 6, 235–246.

Savukynas Bronys 1971: Kaip padaryti vandenų vardai. – *Pergalė* 12, 166–169.

Sviderskienė Dalia 2006: Marijampolės apskrities sudurtiniai oronimai. – *Lituanistica* 68(4), 47–59.

Sviderskienė Dalia 2017: Sudėtinių Marijampolės apskrities helonimų motyvacija. – *Acta Linguistica Lithuanica* 77, 78–102.

Ulvydas Kazys 2000: *Lietuvių kalbos prieveiksmiai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Vanagas Aleksandras 1970: *Lietuvos TSR hidronimų daryba*. Vilnius: Mokslas.

Vanagas Aleksandras 1973: Ванагас А. П. Структурно-словообразовательный анализ названий гор Литвы. – *Lietuvos TSR mokslų akademijos darbai. A serija*, 3(44), 209–219.

Vanagas Aleksandras 1980: K. Būga – lietuvių onomastikos pradininkas. – *Lietuvių kalbotyros klausimai* 20, 7–46.

Vanagas Aleksandras 1981: *Lietuvių hidronimų etimologinis žodynas*. Vilnius: Mokslas.

Lietuvių vietovardžių su šaknimi *gal-*
(< liet. *gālas* ‘pabaiga, kraštas’) darybos ypatybės

Vaskelaitė Ramunė 2003: Lietuvių kalbos daiktavardiniai junginiai sintaksinių ryšių požiūriu. – *Acta Linguistica Lithuanica* 48, 143–158.

Vaskelaitė Ramunė 2009: *Sintaksinių ryšių modeliai lietuvių kalbos sintaksėje*. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, Vytauto Didžiojo universitetas.

Орел Владимир Эммануилович 1997: Неславянская гидронимия бассейнов Вислы и Одера. – *Балто-славянские исследования 1988–1996*. Москва: Индрик, 332–358.

Подольская Наталья Владимировна 1978: *Словарь русской ономастической терминологии*. Москва: Наука.

Топоров Владимир Николаевич 1979: *Прусский язык. Словарь. Е–Н*. Москва: Наука.

Яшкін Іван Якаўлевіч 1971: *Беларускія геаграфічныя назвы*. Мінск: Навука і тэхніка.

Peculiarities of Formation of Lithuanian Toponyms with Root *Gal-* (< Lith. *gālas* ‘end, edge’)

SUMMARY

The toponyms deriving from Lith. *gālas* ‘a place where a longer object ends; an outside limit of an object (front, outermost part); edge, border; boundary’ and other common-root words of similar meaning constitute the largest entry (etymological word-family) of the third volume of *The Dictionary of Lithuanian Toponyms* (G–H). The toponyms with this root also abound in other Baltic languages. The toponyms with *gal-* stand out for their varied formation patterns and a special diversity of compound and composite formations; therefore, the analysis of their formation supplements and expands the description of the grammar of the Lithuanian language with new data.

The following characteristic features of the formation of the toponyms deriving from Lith. *gālas* can be singled out:

1) The most common patterns of the formation of the toponyms with the (first) root *gal-* are pluralisation (*Galaĩ*), suffixation, compounding and composition (prepositional constructions and composite toponyms);

2) The most productive type of the formation of suffixal toponyms is *gal-* + *-inė* (*Gal-ìnė*), *-inės* (*Gal-ìnės*), *-inis* (*Gal-ìnis*), *-iniai* (*Gal-ìniai*, *Gal-iniai*). These derivatives are attributable to the *nomina attributiva* category;

3) The largest group of compound toponyms consists of the toponyms formed from *gālas*, *galaĩ* and common nouns (*Gal-ā-balė*, *Gal-ì-daubis*, *Gal-ý-laukė*, *Gal-ù-daržis*, *Gal-úo-žėras*, etc.). A significant part of compound toponyms is formed under the pattern *gālas*, *galaĩ* + another toponym (*Gal-ā-verknė*, *Gal-ia-kaušiai*, *Gal-ilgiaĩ*). These determinative compounds have a specific feature – the second component defines the first one.

4) Prepositional toponyms are most commonly formed from the novel prepositions denoting a place *galù*, *galė* and common or proper nouns (toponyms and personal names) in the genitive case (*Galù sodýbų*, *Galù Dėblono*, *Galė salỹ*, *Galė Širvintōs*). A number of prepositional constructions are also formed from the novel preposition expressing a direction *galañ* and the common nouns in the genitive case (*Galañ miško*, *Galañ píevos*);

5) Most of the toponyms forming word-phrases are the phrases expressing quantitative (part) relations with the common and proper nouns (usually toponyms) in the genitive case where the component with *gal-* is the principal component (*Gālas píevos*, *Gālas Vĩlkiautinio*). The phrases with the common nouns in the genitive case expressing place relations where the component *gal-* is considered the dependent component constitute a slightly smaller group (*Gālo lankà*, *Galỹ šaltinis*);

6) The following grammatical properties of the toponyms with *gal-* can be considered rare: locative primary toponyms *Galuōs*, *Galuosė*; models of the formation of compound toponyms *gal-* (← *gālas*, *galaĩ*) + proper noun (toponym, personal name), + adjective, + verb; compound toponyms formed from the illative *galañ* and a common or proper noun; word phrases where the adverbialized noun in the instrumental case, *galù*, is used in combination with the noun in the nominative case (*Galù raistėlis*).

Įteikta 2018 m. spalio 30 d.

LAIMUTIS BILKIS

Lietuvių kalbos institutas

Petro Vileišio g. 5, Vilnius LT-10308, Lietuva

laimutis.bilkis@lki.lt